

Tåby gränsar i nv. och n. till Tingstad och Furingstad, i ö. till Kuddby, i s. till Storån och Slåtbaken samt i v. till Drothem. Arealen är 2,711 har, därav 2,668 land. Södra trakten av socknen är bergig även som den sydvästra, som upptages av Ramundersbergets östra och norra delar. Förövrigt är slättland med spridda kullar. Rådande jordmånen är lerjord, sandmylla och klappersten. Till det inre bevattnas socknen av Oxtorpsjön. De forna Egelsjöarna äro urtappade och uppodlade. Av landsvägar märkas stora vägen från Söderköping till Vikbolandet, vilken väg går förbi kyrkan och Fristads f. d. gästgivaregård och sedermera i två grenar till Kuddby. Vid kyrkan utgå andra vägar. Utmed Göta kanal, som här har station, bassäng och sluss vid Mem, går en väg från Drothem till sjön. Vid Mems lastbrygga är 3,5 m. djupt. I hamnen är djupet 7,2 m. Huvudexport är spannmål och trävirke. Här är även tullkammare, lotsstation, poststation samt telegramexpedition. Bostad för kronolotsar är av kronan uppförd nära Mems sluss. Avst. till Söderköping är kanalvägen 5,5 km.

Toby eller Taaby nämnes 1341 och 1383, kyrkoherde 1341; kallas 1413 To eller Tabo socken. Emellan 1540 och 1572 var socknen prebende åt rektor vid Söderköpings skola men blev sedermera konsistoriellt pastorat. Ny reglering 1917. Kyrkan är av sten och ombyggd i modern stil åren 1788-89 (fig. 60). Längden är 24 och bredden 12 m. Värmugn och 500 sittplatser finnas. Altartavlan av Hörberg från 1797 föreställer Kristus på korset. Predikstolen är hitskänkt 1847 av Ev. Fredr. v. Saltza. Orgelverket från 1846 om 10 st. är av S. Nordström, Flisby. Å den ena av de 2 mässingsljuskronorna läses, att den är skänkt år 1794 av löjtnanten Karl Juring. En annan krona är av glas. Altarduk skänktes 1889 av änkefru Maja Stina Ostanius, som därtill donerade kyrkan 500 kr. Bänkarna äro nya från 1888 års reparation, då även golvet omlades, varvid midtelgången cementerades. År 1819 fullbordades det vid kyrkans ombyggnad ofullbordade tornet, vari de två ringklockorna hänga.

Å storklockan läses: Ps. 113. A solis oratu (ortu) usque. ad. occasum. laudabile. nomen. domini. Marcus. Erics pastor in. Tåby. ten. 10 sept. Anno. 1660. etc. Å den mindre lästes före omgjutningen: När du hör mitt ljud, Inställ dig för Gud. giv akt uppå, hans bud. År 1728. Numera är inskriften: »Går in Herrans portar med tackande. uti herrans gårdar med lovande. Tacker Honom. Lovar Hans namn. Dav. 100 Ps. 4 vers.

Under konung Oskar II, s bild läses å andra sidan: ,Under k. Oskar II:s regering blev denna klocka till Tåby församling gjuten av firman Joh. A. Beckman & Stockholm år 1889. I sakristian förvaras 5 förgyllda bilder samt bilder av de 4 evangelisterna. De 5 pergamentsbrev, som förr funnos här, äro nu i Vadstena landsarkiv. Gustav I:s bibel (nyinbunden) förvaras i sakristian. Å kyrkogården, norr om kyrkan, finnes Mems gravkor, där alla ägare på senare tid av nämnda gård blivit begravna. Över ingången läses i stenskrift: Didrik Henrik Taube och Beata Magdalena Ribbing. Ty slikom skall på sistone väl gå. Ps. XXXII. På en annan sten läses: »Nec spe nec metu. T var amiral och landshövding samt avled 1781. Hans andra maka, född Ribbing, avled året förut.

Den gamla kyrkan var av obekant ålder samt hade en längd av 20,7 och en bredd av 5,8 m. Altartavlan här framställde S:t Olov stående på en drake samt omgiven av apostlarnas bilder. Predikstolen från 1727 användes till 1847 i nya kyrkan. Orgelverket inköptes 1696 Mr 233; dal. 15 öre kmt. Bland härstädes begravna nämnas Gust. Joh. Bagge +1672) och Erik B:son Bagge 1692. Den senares vapen finnes i nuvarande sakristian. I altargolvet fanns förr en sedan länge försvunnen gravsten med denna inskrift: Huc juvenes, Pariterque senes, properate, videntes quam leviter patet istud iter, pro me rogitanter, Petrus eram, cui mors teneram tulit emula vitam.

År 1752 hängde ringklockorna i en trästapel men förflyttades då till det å gamla tornmuren uppförda trätornet. I vapenhuset i denna kyrka fanns under katolska tiden en öppning i muren, genom vilken prästerna plögade bestänka de till och från kyrkan gående med vigvatten. Denna öppning hade dock senare blivit igenmurad.

Avst. till Söderköping 0,5 och till Linköping 4,5 mil. Av fornlämningar märkas två runstenar, vilka förr funnits vid Grönhögs vad, strax norr om Skjorstad. De äro nu resta strax öster om Skjorstad nära vägen från Tåby till Grönhög i Furingstads s:n. Den ena stenen angiver, att Asa lät göra kummel efter sin make Torgist och Torgrot efter sin fader. Inskriften å den andra angiver, att Sixten bit resa stenen efter sin son Ingvar. Han blev död österut.

Dessutom

finnas gravhögar med och utan stensättningar å Fristad, Fyrby och Skjorstads ägor m.m. Särskildt märklig är den å berget vid Oxtorpssjön befintliga stora fornborgen från folkvandringstiden. Mest bekant, skriver en förf., är den å Ramundersberget, här kallat Vagnsberget, belägna 'Ramundersborgen'. Densamma upptager en nästan kvadratisk eller rektangulär areal om 1,695 fots längd och 918 f. bredd med avrundade hörnutsprång och består av en gråstensmur, upplagd utan ler eller kalk. Murens tjocklek är 14 och dess höjd 6 fot.;

Ännu omkring 1760 hade muren en höjd av 12 fot, och funnos inom muren lämningar efter hus, källare och ugnar, vilka, säger Broocman enligt äldre tiders uppfattning, förmodligen vilja vid handen giva, att Ramunder varit en mäktig herre och haft ansenlig hovhållning. En akadem. avhandling från 1814 av K. E. Norrman handlar om denna fornborg. På 1840 talet gjordes här i närheten fynd av brakteater. Vid Mem finnas även spår till befästningar. Av jordfynd härifrån märkas en oval spännbuckla eller prydnad av brons (se Östegld 1s. 63), ett spänne av

brons, som det säges av gottländskt ursprung, funnet vid Mem, där även ett om handel påminnande viktlod av bronsbeklädt järn anträffats. Genom bronsbeklädnaden kunde vikten icke omärkbart förminskas.

Folkmängden var o. 1754 över 500, 1790: 517, 1850: 858, 1895: 856, 1910: 770 och 1914: 749. Kassor 1910: kyrkok. kr. 79: 53, fattigk. kr. 229: 43, skolk. kr. 230: 25, barnboksk. kr. 2,520: 27, Sjöstrandska fonden kr. 3,5811: 59 från 1850 av änkefru K och, Ostaniuska f. kr. 1,035: 01, Rosenbergska, r. kr. 900, tillkommen genuin donation av K.D: Rosenberg år 1824 för fattiga, företrädesvis under Mem, Ekenstedtska f. kr. 132: . Bernzonska f. kr. 300.

Folkskolor finnas vid kyrkan och Mem med var sin lärare och tills. 76 barn. Vid kyrkan är även småskola. Av den för folkets skolundervisning och bildning verksamme lagmannen Fredrik Jakob Funck anslogs 1811 en summa, för vars ränta premie böcker skola inköpas åt de flitigaste skolbarnen. Genom samme mans försorg inrättades här 1852 det första enskilda sockenbibliotek, vilket 1856 ökades med värderika . gåvor av löjtnanten K. F. Ridderstad och hushållningssällskapet, samt 1822 den första sparbank på landet.

Vid Mera funnos 1828 numera sedan länge nedlagda tvål, såp, sjuderi, tobaks och ättiksfabriker. Under. 1700-talet fanns där tegelbruk. Här äro 2 handl. och 3 handtverkare.